

IMPRESSIE RONDE TAFELBIJEENKOMST 'VAN RES TOT RUIMTELIJKE INPASSING'

DATUM 17 JANUARI 2020

TIJD 10:00 – 12:00 UUR

LOCATIE RIJKSDIENST VOOR ONDERNEMEND NEDERLAND, UTRECHT

CENTRALE VRAGEN

Discussievragen:

- Wie is/zijn probleemeigenaar?
- Welke oplossingsrichtingen ziet u? (bestuurlijk / financieel)
- Welke acties zijn vereist van welke partij?
- Wat zijn mogelijke negatieve en positieve effecten en/of gevolgen?
- Zijn er bepaalde kaders/wetgeving/instrumenten die deze oplossingsrichting in de weg staan?

OPZET RONDE TAFEL

Tijdens de ronde tafel gingen de deelnemers onder leiding van Bernard ter Haar en Martijn van der Steen aan de slag met twee denkbare situaties, te weten:

1. In een regio gaat één gemeenteraad niet akkoord met het RES-bod, omdat bewoners in opstand zijn gekomen. Er blijkt onvoldoende draagvlak voor de plannen en men maakt zich erg zorgen over de betaalbaarheid. Hoe gaat de RES-regio als geheel daarmee om?
2. Bij de uitwerking van de RES'en in ruimtelijk beleid ontstaan binnen een RES-regio en tussen aanpalende regio's spanningen (bijvoorbeeld over contrasterende ruimteclaims, het tempo, verdeling lusten/lasten). Hoe lost een netwerk (de RES-regio) dit met elkaar op? Is er wat van anderen nodig (en van wie dan wat)?
3. Eventueel: Alternatieve denkbare situaties/knelpunten vanuit groep

UITKOMSTEN RONDE TAFEL

GEUITE ZORG-/AANDACHTSPUNTEN TIJDENS DE VOORSTELRONDE

- 'De RES' bestaat niet, er zijn grote verschillen in aanpak. Soms treft de participatiecoalitie een dichte deur. Lastige afweging: wanneer de burger te betrekken in participatief proces?
- Het net bezwijkt op sommige plekken al over 5 jaar. Als we de standaardprocedures doorlopen, zijn we eigenlijk al te laat om dat te voorkomen. Dit vraagt, naast forse investeringen voor tracés en onderstations, om capaciteit bij netbeheerders voor het zoeken naar ruimtelijke mogelijkheden. Het personeel bij netbeheerders is al overbelast.
- Positief over RES-proces. Zorgpunt is dat op bestuurlijk niveau het bod als resultaat wordt gezien, terwijl het eigenlijk een tussenproduct is. Ook is het Rijk zoekende naar de eigen positie gezien de betrokkenheid van verschillende Rijkspartijen. Samen werken als één overheid, dat gaat niet automatisch goed.

- De RES is een zoekproces. Kern is: hoe gaan we om met onzekerheden. Dat vraagt om naar elkaar luisteren, in plaats van ‘meningen droppen’.
- Energietransitie is duurzaamheidsfeestje. De opgave moet een veel grotere groep ambtenaren landen, te beginnen met Ruimtelijke Ordening collega’s.
- Positief is dat er bij de RES veel diverse partijen samen aan tafel zitten.
- 50% participatie in projecten is niet realistisch/werkt vertragend: wil je burgers laten voorfinancieren? Energiecoöperaties zijn ook geen geschikte partij bij Europese aanbestedingen.
- Uitdagend proces. Hoe neem je besturen goed mee? In plaats van ‘hoe krijgen we zoveel mogelijk gerealiseerd’ wordt het gesprek gedomineerd door het bod.
- Zorgen over de governance en organisatievraag bij netbeheerders.

GELIJKWAARDIGE SAMENWERKING ALS ÉÉN OVERHEID IN DE RES IS ZOEKTOCHT VOOR PARTIJEN

- De regio is een tussenruimte, in elke RES gaat men anders met de ‘regio’ om.
- Bestuurlijke RES trekkers worstelen met dubbele pet: vertegenwoordiger eigen gemeentebelang versus regiobelang.
- Gemeenten kunnen elkaar niets ‘opleggen’ bijvoorbeeld als een gemeente niet mee wil doen. Met RO-instrumentarium kunnen provincies dit wel, maar er is angst voor het organiseren van eigen weerstand als deze mogelijkheden worden ingezet.
 - Voorbeeld: Bereidheid provincie Zeeland om dit te doen is vanwege ‘goede verhoudingen’ niet groot.
- Waterschap kan dienen als ‘neutrale’ partij, de zogenaamde ‘oliamannetjes’ in de RES.
- Het Rijk is de ‘grote afwezige’ in de RES-regio’s. Het Rijk bestaat uit verschillende departementen met verschillende belangen in de openbare ruimte. Hoe voorkom je parallelle werelden die daardoor kunnen ontstaan (in plaats van de gewenste één overheid)?

SECTORALE BELANGENAFWEING VRAAGT OM ‘ELKAARS PIJN LEREN VOELEN’

- Grote maatschappelijke vraagstukken komen samen in de ‘ruimte’. In Nederland heeft elke vierkante meter al een keer een functie aangewezen gekregen. De nieuwe opgaven vragen daarom om een integrale belangenafweging.
- In principe gebeurt de integrale afweging in de Omgevingsvisies (van het Rijk, provincie en gemeenten). Ook kan de RES gebruikt worden voor de regionale afweging.
- De scope van de RES is wel heel vrijblijvend, afgezien van de gebouwde omgeving en elektriciteit. Landbouw, mobiliteit en industriebelangen worden dus niet automatisch meegenomen.
- Het Rijk heeft zelf strijdig (sectoraal) beleid en ambities. Deze zouden meer integraal gewogen moeten worden.
- Het verdelingsvraagstuk vraagt ook om ‘politieke ruimte’ om tot oplossingen te komen. De verschillende belangen zorgen voor spanningen tussen inhoudelijk deskundigen en bestuurders.
 - Mogelijke oplossing: Er wordt veel impliciet gecommuniceerd, in plaats van dat belangen en knelpunten op tafel worden gelegd, in de zoektocht naar oplossingen: ‘We moeten beter elkaars pijn leren voelen’.

DE STRUCTUREN DIE NODIG ZIJN VOOR DE UITVOERING ZIJN ER NOG NIET

- Netbeheerders geven aan dat net door autonome ontwikkelingen al overbelast raakt op sommige plekken. Alle zeilen zullen moeten worden bijgezet om alleen al dat vraagstuk op te lossen. Voldoende menskracht en de organisatiestructuur van de netbeheerders zijn daarbij een belangrijk aandachtspunt.

- Het goed in hun rol zetten van volksvertegenwoordigers en hen in het RES-proces te betrekken, is lastig. Er worden wel regionale bijeenkomsten georganiseerd om hen te betrekken, maar dat is nog niet voldoende.
- Op het niveau van de Tweede Kamer is soms sprake van micro-management. Welke rol speelt de Tweede Kamer in dit vraagstuk en hoe kunnen Tweede Kamerleden hun rol goed invullen?
- Er is behoefte naar een doorvertaling van wat het Klimaatakkoord nu daadwerkelijk betekent voor individuen, bij wijze van spreken 'tot in de achtertuin' én welke handelingsperspectieven er zijn
- Er moeten organisaties worden opgetuigd om de uitvoering te realiseren, maar er zijn nog geen mensen en kennis op dit moment. Is dit een verantwoordelijkheid van het Rijk?

IMPRESSIE RONDE TAFELBIJeenKOMST 'VERDUURZAMING VAN DE WARMTEVOORZIENING VAN DE GEBOUWDE OMGEVING'

DATUM 24 JANUARI 2020

TIJD 15:00 – 17:00 UUR

LOCATIE VILLA JONGERIUS, UTRECHT

CENTRALE VRAGEN

In het Klimaatakkoord staat over de warmtetransitie dat het een **gezamenlijke verantwoordelijkheid** is van **de partijen**, dat de alternatieve energie infrastructuur in een wijk een **reëel, betaalbaar** alternatief is voor eigenaren en bewoners. *Hoe komen we tot een 'reëel en betaalbaar alternatief' voor alle eigenaren en bewoners? Wat betekent een 'gezamenlijke verantwoordelijkheid' concreet en wie zijn 'de partijen'?*

OPZET RONDE TAFEL

Discussievragen:

- Analyse: Hoe kijken we naar dit vraagstuk?
 - Wie is probleemeigenaar/wie staat hiervoor in eerste instantie aan de lat?
 - Zijn rollen en verantwoordelijkheden op dit moment voldoende duidelijk gedefinieerd?
 - Is er bij de betrokken partijen voldoende capaciteit, kennis en kunde aanwezig?
 - Wat kan aan gebouweigenaren/bewoners zelf worden overgelaten, waar is de overheid bij nodig?
 - In hoeverre wordt de burger meegenomen in dit vraagstuk?
- Oplossingen: Hoe gaan we dit vraagstuk als openbaar bestuur oplossen?
 - Welke oplossingsrichtingen ziet u? (bestuurlijk / financieel)
 - Welke acties zijn vereist van welke partij?
 - Wat zijn mogelijke negatieve en positieve effecten en/of gevolgen?

UITKOMSTEN RONDE TAFEL

GEUITE ZORG-/AANDACHTSPUNTEN TIJDENS DE VOORSTELRONDE

- De nieuwe verzuiling die optreedt bij de verschillende oplossingen.
- Maatschappelijke weerstand en de strijd tussen de verschillende alternatieven voor gas.
- De betaalbaarheid, de integraliteit tussen verschillende programma's, het verschil tussen koplopers en volgers en de vaart erin houden.
- Hoe komen we tot een eerlijke verdeling?

- Behoeft aan nieuw kaders, wie gaat over de collectieve warmte (verhouding publiek en private partijen).
- Resultaat enquête onder gemeenten: ‘we kunnen dit niet qua menskracht en middelen’.
- Tijdige aanpassing warmtewet, de betaalbaarheid.
- Nog niet alle randvoorwaarden op orde, waardoor onrust en ruis kan ontstaan.
- Zijn gemeenten toegerust op de regiefunctie? Kunnen we een betaalbaar alternatief voor gas garanderen?
- Het meekrijgen van bewoners; op dit moment is het nog niet betaalbaar.
- Alles komt samen in de uitvoering.
- Impact energie op de leefomgeving, het is een groot ruimtelijk vraagstuk.
- Gebrek aan regie.
- Menskracht bij alle betrokken partijen (gemeenten, netbeheerders, installatiebedrijven etc.).

HET IS SAMEN VOORUITSTRIJKELIJK TERWIJL DE KADERS NOG VERSCHUIVEN

- Klimaatakkoord biedt vertrekpunt voor overheden om samen aan de slag te gaan, maar een goede realistische uitvoeringsstrategie is er nog niet (we weten ook eigenlijk niet hoe realistisch het Klimaatakkoord is). De vraag is wie daarvoor aan lat staat.
- Kaders/plannen zijn in ontwikkeling, waaronder de Warmtewet 2 die meer inzicht moet geven in de marktordening/rol- en verantwoordelijkheidsverdeling in de warmtemarkt.
- Hoe gaan we in de ‘tussentijd’ als overheden samen om met de situatie waarin de kaders nog gaan schuiven?
 - Mogelijke oplossing: ‘Dansen tussen de schalen’. Interactie tussen beleidsniveaus, elkaar vasthouden en praten als één overheid als het ingewikkeld wordt en we er verschillend over denken. Maar hoe doen we dat?
- Overheden zelf zijn ook veelkoppige monsters: men zit soms niet op één lijn binnen de eigen organisatie/eigen bestuurslaag. Zo weten we dat ruimtelijke opgaven (wonen, energie, infrastructuur etc.) integraal afgewogen moeten worden, maar in de praktijk lukt dit maar moeizaam. Overheden zijn nog niet zo georganiseerd dat dit goed lukt.

TIJDSDRUK VRAAGT NU OM PADAFHANKELIJKE KEUZES TERWIJL PARTIJEN HET GEHEEL NOG NIET KUNNEN OVERZIEN

- Het energiesysteem van de toekomst vraagt om slimme keuzes nu, om desinvesteringen te voorkomen.
 - Bijvoorbeeld: Is het, met het oog op toekomstige mogelijkheden van waterstof, verstandig om het gasnetwerk nu wel of niet te verwijderen?
 - N.B.: Stedin komt volgende maand met een rapport waarin staat dat je gasleidingen in binnensteden heel hard nodig blijft houden.
- Hoe zorgen we voor zo min mogelijk spijt achteraf?
 - Mogelijke oplossing: Zorgen voor flexibiliteit in wetgeving, zodat eventuele fouten weer ongedaan gemaakt kunnen worden.
- Het is de vraag of gemeenten, als regievoerders in de wijkgerichte aanpak, het gehele energiesysteem en de padafhankelijke systeemkeuzes kunnen overzien, zodat partijen goede investeringsbeslissingen kunnen maken.

WIE VOERT WAAROP DE REGIE? VAN GESPREK MET INWONERS TOT EERLIJKE VERDELING LUSTEN EN LASTEN EN HET MAKEN VAN SYSTEEMKEUZES

- Wat verstaan we precies onder regie? Maakt die partij uiteindelijk de keuzes?

- Of gemeenten de kennis, kunde en capaciteit hebben om regierol op te pakken, wordt als zorgpunt op tafel gelegd (ook door gemeenten zelf).
- Moet regie meer van bovenaf gebeuren? Verhouding top-down en bottom-up is heel lastig bij dit vraagstuk. Alleen gemeente kan lokale gesprek voeren, maar kan gemeente ook systeemkeuzes maken/de landelijke lusten en lasten verdelen?
 - Voorbeeld: Er is beperkt groen gas in Nederland. Wie heeft daar recht op? Wie maakt die keuze?

WOONLASTENNEUTRALITEIT BELANGRIJK, MAAR LIJKT VOORALSNOG NIET HAALBAAR

- Er zijn wel burgers die van het gas af willen, maar het liefste wel woonlastenneutraal en ook wil men graag ontzorgd worden.
- Woonlastenneutraliteit is heel belangrijk voor draagvlak, maar wat verstaan we precies onder woonlastenneutraliteit? (bijvoorbeeld ten opzichte van wat/wanneer gemeten?).
- Vooralsnog lijkt woonlastenneutraliteit wensdenken. De tot nu toe beschikbare cijfers en ervaringen uit pilots laten zien dat de alternatieven voor gas duurder zijn, ook al stijgt de prijs van gas ook.
- Wanneer en met welke onderbouwing komt dit op de politieke agenda? En wat betekent het voor de verschillende overheidslagen als duidelijk wordt dat woonlastenneutraliteit niet gegarandeerd kan worden?
- Er is behoefte aan meer inzicht in de kosten voor de samenleving en individuen en naar no-regret opties. Kan de studiegroep daar iets in betekenen?
- Het betaalbaarheidsvraagstuk is in belangrijke mate ook een verdelingsvraagstuk. De vraag is wie hierin de keuzes maakt:
 - Bijvoorbeeld: Wat als een businesscase van een warmtenet niet meer sluitend is als een aantal extra woningen aangesloten worden, waarvoor geen goed energetisch alternatief is? Wie maakt die keuze en wie betaalt de rekening?
 - Bijvoorbeeld: Hoe gaan we om met de situatie waarin nu met extra beschikbaar geld in pilots 'laaghangend fruit' mogelijkheden worden uitgevoerd, terwijl de moeilijkere/duurdere gevallen voor later worden bewaard en het dan zonder pilotgeld moeten doen.

IMPRESSIE RONDETAfelBIJeenKOMST

‘GROOTSCHALIGE OPWEK EN INFRASTRUCTUUR

DATUM 31 JANUARI 2020

TIJD 13:00 – 15:00 UUR

LOCATIE PROVINCIEHUIS, LELYSTAD

CENTRALE VRAGEN

- 1. Evenwichtige verdeling tussen ‘lusten en lasten’ (p216 Klimaatakkoord):** ‘Draagvlak en acceptatie kunnen gerealiseerd worden als besluitvorming transparant is en de lusten en lasten eerlijk verdeeld worden. De eerlijke verdeling van lusten en lasten moet breed geïnterpreteerd worden: niet alleen financieel maar bijvoorbeeld ook ruimtelijk en sociaal. Dit betekent bijvoorbeeld bij hernieuwbare energie op land dat burgers en bedrijven de kans krijgen om mee te denken over waar projecten gerealiseerd worden en zo mogelijk ook kunnen delen in de opbrengst’.

Hoe komen we tot een evenwichtige verdeling in financiële, ruimtelijke en sociale lusten en lasten?

- 2. Benodigde infrastructuur voor toekomstig energiesysteem (p168 Klimaatakkoord):** ‘Infrastructuur speelt een sleutelrol in de transitie, kent een lange realisatietijd, en levensduur, en daarmee lange afschrijvingstermijnen. Investeringskosten in netten vergen daarom een doorkijk voorbij 2030, waarbij tijdige investeringskeuzes moeten passen binnen de lange termijndoelen. Breed gedragen beelden omtrent toekomstscenario’s en het verwachte energiesysteem kunnen bijdragen aan bijvoorbeeld het verminderen van risico’s bij investeringsbeslissingen van marktpartijen en netbeheerders en aan het voorkomen van vertraging in de energietransitie’.

Hoe zorgen we voor de benodigde energie infrastructuur voor het toekomstige energiesysteem, rekening houdend met principes als ‘betrouwbaarheid’, ‘leveringszekerheid’ en ‘betaalbaarheid’?

OPZET RONDE TAFEL

Discussievragen:

- Analyse: Hoe kijken we naar dit vraagstuk?
 - Wie is probleemeigenaar/wie staat hiervoor in eerste instantie aan de lat?
 - Zijn rollen en verantwoordelijkheden op dit moment voldoende duidelijk gedefinieerd?
 - Is er bij de betrokken partijen voldoende capaciteit, kennis en kunde aanwezig?
 - Wat kan aan gebouweigenaren/bewoners zelf worden overgelaten, waar is de overheid bij nodig?
 - In hoeverre wordt de burger meegenomen in dit vraagstuk?
- Oplossingen: Hoe gaan we dit vraagstuk als openbaar bestuur oplossen?
 - Welke oplossingsrichtingen ziet u? (bestuurlijk / financieel)
 - Welke acties zijn vereist van welke partij?
 - Wat zijn mogelijke negatieve en positieve effecten en/of gevolgen?

VERTROUWEN EN IN GESPREK BLIJVEN ALS RANDVOORWAARDEN VOOR GOEDE INTERBESTUURLIJKE SAMENWERKING

- De RES is een aanbod van de decentrale overheden in het Klimaatakkoord. Het proces wordt van alle kanten met argusogen beschouwd en door sommigen al afgeserveerd terwijl het concept-bod nog ingediend moet worden. Decentrale overheden vragen om vertrouwen, zodat zij kunnen laten zien dat een dergelijk proces van onderop lukt en ook nodig is voor het verkrijgen van draagvlak.
- Het is makkelijk om terug te grijpen op de oude machtsverhoudingen (Huis van Thorbecke) als het moeilijk wordt (bijvoorbeeld als de 35TWh in de RES niet direct wordt gehaald). Juist dan moeten overheden met elkaar in gesprek blijven en elkaar vasthouden als het ingewikkeld wordt.
- Het is belangrijk om over en weer de hulpvraag aan elkaar te blijven stellen. Een open gesprek over wat de overheden van elkaar nodig hebben om stappen te kunnen zetten.
- De politieke werkelijkheid kan het ingewikkeld maken voor bestuurders om hun rug recht te houden als eenmaal besluiten zijn genomen. Dit terwijl het voor het vertrouwen in een overheid wel heel belangrijk is.

ENERGIETRANSITIE INZETTEN ALS KANS VOOR DE REGIO IS WENSELIJK MAAR GAAT NIET VANZELF: OVERHEDEN AAN ZET

- Voor het draagvlak moeten wind-/zonparken direct iets opleveren voor de omgeving (niet alleen de grondeigenaren). Bijvoorbeeld door lokale belasting over opgewekte Kwh te laten terechtkomen in een gebiedsfonds. De opbrengst kan een gemeente inzetten ten behoeve van alle inwoners en hen daar ook over laten meebeslissen.
- Ambitie van 50% lokaal eigendom uit Klimaatakkoord helpt, maar verplichting zou het nog sterker maken. Overheden kunnen zelf ook regels stellen aan participatie, bijvoorbeeld via instrumentarium Omgevingswet.
- Vroegtijdige betrokkenheid inwoners en het stimuleren/voorrang geven aan eigen initiatieven van inwoners helpt om tot realisatie te komen. Een open gesprek tussen overheden en initiatiefnemers over (on)mogelijkheden is daarbij belangrijk. Bijvoorbeeld het benadrukken belang van besparen als no regret maatregel. Ook inzicht geven in wat je als overheid al wel en wat nog niet weet (zo is er nog veel onzekerheid omtrent waterstof). Met de RES wordt nu stevig in het voorproces geïnvesteerd. Het idee is dat deze tijd later in het proces wordt teruggewonnen, doordat partijen beter zijn meegenomen.
 - N.B.: Tegelijkertijd is de RES nog wel heel abstract voor inwoners, het is daardoor lastig te bepalen wanneer zij het beste betrokken kunnen worden. Ook: Co-creatie met inwoners kan een risico zijn, hoe zorg je ervoor dat iedereen wordt gehoord en voorkom je dat zij die het nadrukkelijkst aanwezig zijn / hardste roepen hun zin krijgen?
- Kansen creëren door een integrale blik. Bijvoorbeeld bij de komst van een datacenter integraal kijken naar wat dat voor kansen biedt voor de omgeving (hoe de restwarmte optimaal te benutten?). Dit vraagt om samenwerking tussen de verschillende overheden.
- Energie inzetten als nieuwe economische pijler voor een regio. Dat vraagt ook om steun van de Rijksoverheid.

SOMMIGE UITDAGINGEN IN DE ENERGIETRANSITIE HEBBEN (NOG) GEEN DUIDELIJKE PROBLEEMEIGENAAR

- De betaalbaarheid van de energietransitie én de evenwichtige verdeling ervan speelt op macro, meso en microniveau. Bijvoorbeeld als het gaat om stad vs. platteland, maar ook tussen mensen die wel en niet in staat zijn om nu, met overheidssteun, te investeren in duurzame energie. Wie zorgt er bijvoorbeeld voor dat de inkomstenverschillen niet groter worden door de energietransitie?
- Wie bewaakt het Nederlandse landschap en voorkomt verrommeling? En is grootschalige opwek überhaupt iets dat we op de Nederlandse schaal moeten willen oplossen?
- Voor monumentale panden in binnensteden is eigenlijk geen alternatief voor aardgas. Hebben deze gebouwen daarom meer 'recht' op biogas dan op andere plekken? Wie bepaalt dit?

UITBREIDING NETCAPACITEIT VRAAGT OM RUIMTE, SLIMME INVESTERINGSKEUZES EN FASERING

- Specifiek in de Randstad laat de praktijk zien dat netbeheerders grote moeite hebben om het net te verzwaren en de benodigde tussenstations te plaatsen vanwege ruimtegebrek/lange vergunningsprocedures.
- Netbeheerders mogen investeringen die niet worden benut, niet in rekening brengen. Hierdoor is voorinvesteren voor hen een risico. Ook kunnen zij hun investeringen pas terugontvangen na de vaststelling van nieuwe tarieven. Tussen de investering en het terugontvangen van de kosten zit hierdoor een vertraging. Dit systeem is niet langer houdbaar bij grootschalige uitbreiding van het net, want dan moeten de netbeheerders te veel lenen (wordt opgepakt door ACM).
- Netbeheerders hebben tijd nodig om de benodigde infrastructuur te realiseren. Dit vraagt om een slimme fasering in projecten om te voorkomen dat projecten niet door kunnen gaan. Voorbeeld provincie Groningen waar is begonnen met projecten rond Delfzijl, met het oog op de daar reeds aanwezige infrastructuur.